

Воєнні будні тилу: «Час підльоту» Віталія Манського

Анастасія Канівець

«Час підльоту»

Сценарист і режисер Віталій Манський
Оператор Роман Петрусяк
У фільмі знялися: музиканти військового оркестру Національної академії сухопутних військ ім. Петра Сагайдачного, львівські гробарі, жителі Львова.
Латвія, Чехія, Україна, 2025.

З чим зазвичай асоціюється тил під час війни? Передусім, мабуть, із таким собі «острівцем миру» з усіма його радощами – кафе, театрами, вільними прогулянками, сміхом... Куди менше згадують про зворотний бік тилового життя: повсякчасні повітряні тривоги, атаки з повітря і, головне, труни із тілами захисників, що із сумною регулярністю повертаються додому, в «мирне» місто. Моралісти, котрі з осудом дивляться на усміхнених відвідувачів кафе, нечасто задаються питанням: хто з тих людей повернувся з фронту на лікування, хто провів туди (а можливо, вже і втратив) когось із близьких, а хто вирушить туди завтра. Оце тилове життя, з усіма його контрастами, і взяв за основу для свого нового документального фільму львів'янин за походженням Віталій Манський. Причому зосередився на стороні особливо болючій і дразливій, тій, яку намагаються тримати на маргінесі громадської уваги – похованні загиблих на війні. Колективним героєм фільму стають музиканти військового оркестру Національної академії сухопутних військ імені Петра Сагайдачного, до завдань яких входить грати на прощальних церемоніях. І це мимоволі додає такого собі музичного підтексту: якщо зазвичай смерть – це підтема в життєвій симфонії, то тут, навпаки, вона стає основною темою, підтемою же входять плани сцени мирного життя: переповнений (вдень і не під час повітряних атак) центр міста, весільні пари на фотосесіях, гіді з екскурсіями, сувенірні крамниці, кафе... Життя вирує, навіть коли у храмі по сусідству іде похоральна служба. Та от з гучномовця звучить: «Віддайте шану полеглим захисникам!» – і все на мить затихає. Тема смерті знову виходить на перший план...

Автор зі своєю командою півтора роки фільмував життя

Кадр з фільму «Час підльоту». Режисер Віталій Манський. Латвія, Чехія, Україна, 2025.

міста, скомпонувавши зрештою монументальну – майже тригодинну! – картину львівського повсякдення. Вона не структурована за порами року: осінь, літо, весна, зима перетасовані тут, створюючи відчуття такої собі «пастки часу», безкінечних видозмін того самого нескінченного часу війни. Так, світ цей вражає строкатий, контрастний, у ньому є свої урочистості, свої свята – перед глядачем у калейдоскопі образків львівського життя промайнуть і Різдво, і Новий рік, – та всі вони проходять під знаком постійної навислої небезпеки.

Власне, про це і назва: час підльоту «кинджала» до Львова, як зазначає сам режисер у коментарі до фільму, – 5 хвилин 44 секунди. Повітряні тривоги – лейтмотив фільму, як і самого українського життя. Вже не «на камеру», звертаючись до когось за кадром (вочевидь до режисера), диригент оркестру звично дає інструкції, куди йти, якщо її оголосять; сигнал перериває виставу в оперному театрі, і глядачі не поспішаючи (давно звикли!) покидають глядацький зал; у пологовому будинку породілля розповідає, як дитина народилася якраз між сигналами тривоги і відбою... Вибухи неподалік переривають роботу гробарів, а далі камера фіксує руйнування у житловому кварталі Сихів, показує руйнування у ліцеї, зупиняється на інформа-

Кадр з фільму «Час підльоту».

ційному стенді «Цей день в історії»... У ньому йдеться про бій під Крутами – і чи можна краще проілюструвати ідеї і повторення історії, і того, що війна ця триває не три і не десять років?

Слід зазначити, що автор говорить з нами лише мовою образів та монтажу: тут немає закадрового голосу та інтерв'ю – лише те, чим зафільмовані самі діляться зі знімальною групою та глядачем. Звідси щирі, безпосередні інтонації кінокартини; автор підкреслює їх і водночас додає стрічці саморефлексії, лишаючи «технічні» репліки, як-от згадана вказівка диригента щодо повітряної тривоги чи зауваження освітлювача в оперному театрі: «Зараз буде вам світло [для зйомок]». Плани довгі, статичні, що створює ефект нейтральності, об'єктивістської відстороненості – лише зрідка камера рухається, як у довгій панорамі військового кладовища. І, разом із тим, у фільмі не відчувається холодності, певної зверхності, яку, наприклад, можна спостерігати в деяких роботах Сергія Лозниці – навпаки, все дихає теплотою і любов'ю до міста і його мешканців. З любов'ю підібрано і героїв фільму, до кожного з яких неможливо не відчути симпатії.

Фінал у кінострічці відкритий: вона розгортається далі, за кадром, у нових і нових буднях війни. Буквально наступного дня після преспоказу на Берлінале (на фестивалі відбулася світова прем'єра фільму) стало відомо, що музикантів військового оркестру Академії імені Петра Сагайдачного, героїв фільму, відправляють на фронт. Сталося саме те, про що з тривогою, але й розумінням ситуації говорив один із учасників оркестру у стрічці. Сумне продовження скранный історії в реальності...

Наостанок згадаємо про те, що безпосередньо не стосується художньої сторони кінокартини, а проте є важливою її складовою. Що дуже хотілося б, аби не пройшло

повз увагу світового глядача. Йдеться про наративи фільму. Передусім варто відзначити: попри болючу тему, попри емоційно важкі сцени прощання, що проходять лейтмотивом історії (і це в тригодинному фільмі!), попри згадки про понесені важкі втрати, попри атмосферу постійної загрози, навислої над мирним містом, – тут немає настрою поразенства, немає підтексту про «перемовини про мир за будь-яку ціну». Навпаки: всі ці смерті постають високою, але неунікною ціною за виживання, за те, щоб нарешті запанував мир або, принаймні, щоб війна не прийшла до Львова так, як уже прийшла на український схід і південь. Деякі тези звучать напругу, у розмовах музикантів: вони говорять про те, що росія не спиниться сама, без відсічі, що вона не бажає миру. Згадують і момент етичний, про який говорять куди рідше, а проте забувати який також не випадає – оту саму ціну, яку кожне українське місто,

і зокрема Львів, платить у цій війні. За що були пролиті кров і сльози, питають у фільмі львів'яни, якщо все було марно, якщо ми втратимо свої землі і людей?

Ще один важливий наратив – зброя, необхідність її поставок. У стрічці не раз звучить переконання, що війна б уже була виграна, якби все необхідне надали Україні вчасно. Скільки б не звучала ця думка у ЗМІ та у заявах політиків і дипломатів – озвучувати її треба знов і знов, з різних майданчиків, особливо у цей критичний час.

Словом, думаємо, «Час підльоту» не загубиться у морі документалістики, ставши «ще одним фільмом про українську війну». Надто незвичні й дражливі його тема і ракурс, надто багато підтем він тягне за собою так, між іншим: серед того, що вартувало б окремого аналізу, поби́жно згадаємо образ військового меморіалу, що розростається і де, по мірі того, як затягується війна, вже бракує місць; мотив історичної і зокрема радянської спадщини, відображений в одному моторошному факті: під час розширення меморіалу на місці «зеленої зони» виявили кістки з поховань ще австро-угорської доби – за радянських часів кладовище було знищено, а більшу частину похованих так і не перепоховали; історію цю у фільмі розповідають двічі різні люди, що підкреслює її важливість. Не забудуться глядачеві і ялинкові прикраси та гірлянди на похованнях у новорічні свята: навіть загинувши, воїни лишаються членами своїх сімей і святкують разом із ними, хоч би і в своїх вічних казармах... Якісний мистецький твір – як айсберг: він приховує у собі куди більше, ніж розповідає прямо. Тому до нього хочеться повертатися, шукати думки, приховані автором, лишені ним на маргінесі історії чи розкидані по сюжетних лініях. Так само захочеться повернутися до кінострічки Віталія Манського. Вона є однією із тих, за якими майбутні покоління пізнаватимуть – і відчуватимуть – цю війну.